

JUVENALIS

- en satiriker i tiden

I den samhällskritiska debatten har ofta framträtt starka människor, som tagit parti för den lilla människan. Den nyss bortgångna Sara Lidman stod på barrikaderna redan under 60-talet. Bland gruvarbetare kunde hon argumentera, protestera.

I den då starkt växande Vietnamrörelsen blev Sara en huvudtalare med känsla för den utsatta människans situation. Senare fanns hon även med bland trädkramare på Västkusten, då motorvägar skulle dras över känsla, ovärderliga markområden. Hon fanns där med ett glänsande retoriskt språk, ett kärnfriskt ordval, som kunde tolka den inre vrede och frustration, som uppstod då den institutionella samhällsmakten och bakomliggande ekonomiska intressen tycktes övermäktiga.

Sara Lidman är dock inte ensam om att protestera, revoltera. Jag slås nu av hur statisk samhällets maktutövning kan framstå, då jag läser en snart tvåtusenårig text av poeten Juvenalis, Decimus Junius, född i Aquinum i Appeninerna omkring år 60.

Allmänt får han i litteraturhistorien namnet Juvenalis, liksom Horatius och andra. En diktare, som framträdde sent i livet med ett moget och insiktsfullt sätt att kritisera och moralisera över företeelser i samhället.

Vi befinner oss i det romerska rikets turbulenta centrum. I slutet av det första århundradet fanns bevisligen ett samhällsklimat som påminner om vårt - 2004.

Rom står i centrum för makt och de myndigheter som behärskar den dåtida världen. Juvenalis skriver i den av Bengt Ellenberger översatta boken **Satirer**, om bl.a. överklassens sedeslösa liv, om de fattigas situation i Rom, om männen kring kejsaren, om maktens korrumpierande verkan.

De femton, från latinet översatta avsnitten, speglar inte bara Rom, utan berättar om allmänmänskliga svagheter, vilka tycks behärska människor oavsett tidsålder eller samhällssystem.

Det skulle kunna handla om en drift med svenska och europeiska toppolitiker dvs. en dagsaktuell kritik, som genomlyser förljugenhet, falskspeleri, överdåd, vulgaritet och armod.

Om nu innehållet kan sammanfalla så är formen annorlunda.

Juvenalis skriver på en lätt "springande" hexameter. Det innebär en fast rytm med sex daktyler. Det låter som när en häst galopperar. Hovarna sätts ned med bestämd isättning på första stavelsen. Nu skall sägas att hexametern till sitt ursprung är skapad för det grekiska språkets och ordens betoningar. Detta gör att denna "meter" vid översättningar inte alltid följer det uppgjorda mönstret utan avviker då och då i stavelseantal. Dock finns "huvudspåret" kvar och Ellenberger har på ett fascinerande enkelt sätt kombinerat rytm och ordval i denna översättning från den latinska texten.

Nu handlar det om 16 satirer från fem böcker. Då som nu skildras upplevelsen av skarpa klassgränser i det gamla Rom, där det med klar blick kan noteras:

Vem duger här som måg om han inte har multum i kistan,
Inte kan bräcka brudens hemgift? När nämns en fattig
I testamenten? När blir han hörd i edilernas rådslag?
Fattiga romare borde ha satt sitt uttåg i verket.

Själva satirens innebörd kan definieras på många sätt. Det kan vara en roande, humoristisk drift med en samhällsföreteelse, som har en humoristisk kärna. Hos Juvenalis handlar det ofta om något helt annat. Här fungerar satiren som ett verkligt "salt" som kan sås i den allvarliga debatten.

Det är den moderna satiren som skär in med svidande moralisk indignation. Det är Juvenalis i högform. Inte undra på att hans skarpa iakttagelser lett till uppmuntran och spänning under 1500 år, först på 600-talet började man upptäcka honom. Han blir därför en skapare av den moderna satir, vilken gav impulser till storheter som Rousseau, Hugo och Flaubert för att nu bara nämna några.

Juvenalis satirer strävar alltså mot att återge en osminkad sanning. Orden undviker heller inte det brutala, vulgära eller burleska. Som när han gärna kritiserar de homosexuella i överklassen,
i patriciernas över skikt:

Om man ska köra en fullmogen snorre rakt upp i tarmen
För att där möta gårdagens middag, då krävs en styv insats!
Bättre för slaven att böka i jorden än böga sin husband!

Den långa sjätte satiren är en verklig höjdpunkt att läsa. Den handlar om sedefördärvet, enligt Juvenalis, i det romerska riket, kanske är det just från en sådan beskrivning som tankar om det allmänna moraliska förfallet i Rom har sina rötter.

Vi kan också påminnas om hur det dåtida Medelhavet utfiskades. En klar parallell till vår svårhanterliga konflikt med havets begränsade resurser. Redan under den romerska tiden skriver författaren följande:

Till vår värd går en rödbard som Corsica sänt, eller Tauro-
meniums klippor. Vårt eget hav är ju utfiskas; redan
sviker det, men vår glupskhet härjar; fisktorgen plundrar,
grundligt, med nät som ständigt är satta, de närmaste vattnen.
Fisken i vårt tyrrhenska hav har inte fått växa.

Samtidigt är det skillnad på folk och folk. De som har pengar kan göra vad som helst och överskrider både moraliska och etiska gränser. Det är kändisvärldens och dokusåpornas värld som åberopas i den elfte satiren, där det med ironisk distans talas om ”de enkla bordens behag”.

Sådana lättfärdigheter har ingen plats i ett enkelt
hus. Han som spottar ut vin på praktgolv av lakedaimonisk
marmor må lyssna till kastanjetternas smatter, till ord som
skys av en naken slavinna som bjuder ut sig på krogen.
Han må fröjdas åt fräckhet och allsköns liderligheter.
Honom förlåter vi för hans rikedom skull. För oss simpelt
folk är ju tärningsspel skamligt – vad ska vi säga om *hor*? Om
de gör detsamma, och mera, då kallas de blott för galanta.

Den första fullständiga översättningen av Juvenalis gjordes den kände översättaren Erland Lagerlöf år 1894. Det är med glädje och stor beundran som jag nu, 110 år senare, får ta del av Bengt Ellenbergers helt nya och tidsaktella översättning. Jag tror att Sara Lidman skulle instämma!

Hans-Evert Renérius

JUVENALIS: Satirer. W&W Klassikerserie. 221 s.

